

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ІСТОРІЯ. ПОЛІТОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Головний редактор чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов

Заснований у 2011 р.

ВИПУСК 20

МАРИУПОЛЬ – 2017

УДК 3(05)

Вісник Маріупольського державного університету.

Серія: Історія. Політологія

Збірник наукових праць

Видається 3 рази на рік. Заснований у 2011 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою МДУ (протокол № 7 від 27.12.2017 р.)

Вісник МДУ. Серія: Історія. Політологія включено до Переліку наукових фахових видань України з політичних наук (наказ МОН України № 793 від 04.07.2014 р.) та історичних наук (наказ МОН України № 261 від 06.03.2015 р.).

Видання включено до міжнародних наукометричних баз даних

Index Copernicus International sp.z o.o. та **«Российский индекс научного цитирования» (РИНЦ)**, а також до фонду наукової електронної бібліотеки **«КиберЛенинка»**

Головна редколегія:

Головний редактор – чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов

Заст. головного редактора – д.е.н., проф. О. В. Булатова

Члени редколегії: д.філол.н., проф. С. В. Безчотнікова,
д.і.н., проф. В. М. Романцов, д.культурології, проф. Ю. С. Сабадаш,
д.ю.н., проф. О. В. Філонов, д.е.н., проф. Ю. І. Чентуков.

Редакційна колегія серії:

Головний редактор – чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов

Заступник головного редактора – д.і.н., проф. В. М. Романцов

Відповідальний секретар – к.політ.н., проф. М. В. Трофименко

Члени редакційної колегії: д.політ.н., проф. В. А. Войналович, д.і.н., проф. А. В. Гедьо,
д.і.н., проф. І. М. Грідіна, д.і.н., проф. О. І. Гуржій, д.політ.н., проф. Г. І. Зеленько, д.і.н.,
проф. В. Ф. Лисак, д.і.н., проф. Р. О. Литвиненко, д.і.н., проф. Ю. І. Макар, д.політ.н., проф.
І. Г. Оніщенко, д.політ.н., проф. Н. П. Пашина, д.і.н., проф. І. С. Пономарьова, д.і.н., проф.
О. П. Реєнт, д.політ.н., проф. С. Ю. Римаренко, д.соціол.н., проф. Б. В. Слющинський,
д.і.н., проф. О. В. Стяжкіна, д.і.н., проф. Н. Р. Темірова.

Іноземні фахівці: д.політ.н., проф. Т. Граціані (Італійська Республіка),
д.політ.н., проф. К. Карнасіотіс (Грецька Республіка),
д.політ.н., проф. С. Корнеа (Республіка Молдова),
д.і.н., проф. П-Р. Магочій (Канада),
д.політ.н., проф. А. Романо (Італійська Республіка).

Науковий секретар – к.і.н., доц. С. С. Арабаджи

Засновник: Маріупольський державний університет

87548, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129а

тел.: (0629)53-22-60; e-mail: visnyk.mdu.istoria.politologia@gmail.com

Сайт видання: www.visnyk-politologia.mdu.in.ua ; visnyk-polit.hist@mdu.in.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(Серія КВ №17802-6652Р від 24.05.2011)

Тираж 100 примірників. Замовлення № 070/018

Видавець «Видавничий відділ МДУ»

87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №4930 від 07.07.2015 р.

ISSN 2518-1521 (Online)

ISSN 2226-2830 (Print)

© МДУ, 2017

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Богатікова О.В. МІСЦЕ Г. ПАВЛУЦЬКОГО У НАУКОВОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	9
Волоніць В.С. СТРУКТУРИЗАЦІЯ ГРЕЦЬКОГО НІЖИНСЬКОГО КУПЕЦТВА В КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ХVІІІ–ХІХ СТ.	15
Гедьо А.В. МАТЕРІАЛИ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ КУПЕЦТВА НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	22
Демідко О.О. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАРІУПОЛЯ (1946–1960-ті рр.)	35
Довбня О.А. ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ НА ДОНБАСІ В 1930-ТІ РР.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	43
Кліш А.Б. СУСПІЛЬНО-ХРИСТИЯНСЬКИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	53
Коробка В.М. ДУМИ Й УПРАВИ НА ЧОЛІ ДОПОМОГИ НУЖДЕНИМ У МІСТАХ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	62
Коробка Ю.В. ЛІКВІДАЦІЯ МАШИННО-ТРАКТОРНИХ СТАНЦІЙ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х – НАПРИКІНЦІ 1980-х рр.	70
Куликов В.А. СТАНОВЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ ЮЖНО-РУССКОГО ДНЕПРОВСЬКОГО МЕТАЛЛУРГІЧЕСЬКОГО ОБЩЕСТВА)	83
Лисенко А.А. СТВОРЕННЯ ОСОБЛИВОЇ НАРАДИ ПРИ ВЕРХОВНОМУ КЕРІВНИКУ ДОБРОВОЛЬЧОЇ АРМІЇ: ЇЇ СКЛАД ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ	91
Нефьодов Д.В. НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ РОБІТНИЦТВА УРСР (1946–1965 рр.)	97
Новікова С.В. ВНЕСОК МАРІУПОЛЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО ЗЕМСТВА У РОЗВИТОК ПОЧАТКОВОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В МАРІУПОЛЬСЬКОМУ ПОВІТІ (70-і рр. ХІХ – початок ХХ ст.)	103
Ророчух О. PERSONALITY OF G.I. CHELPANOV FROM THE POINT OF UKRAINIAN SCIENTIFIC VIEW: THE BIOGRAPHIC APPROACH	115
Тарасов С.В. БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ В РОСІЙСЬКІЙ ДОРЕВОЛЮЦІОННОЇ	126

А.Б. Кліш

СУСПІЛЬНО-ХРИСТІЯНСЬКИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведено аналіз основних авторських підходів, що сформувалися в межах новітньої української історіографії в проблемі вивчення становлення та функціонування суспільно-християнського руху в Галичині. Розкрито основні тенденції та напрямки сучасних досліджень. На основі комплексного аналізу історіографічного доробку вітчизняних науковців доведено, що зі здобуттям Україною незалежності, увага дослідників зосереджується, головним чином, на вивченні проблемних питань політичної та етно-національної історії Галичини.

Ключові слова: суспільно-християнський рух, новітня історіографія, Галичина.

Суспільно-політичні трансформації кінця ХХ ст. та здобуття Україною незалежності відкрили новий етап у розвитку вітчизняної історичної науки. Демократичні перетворення в країні звільнили дослідників від необхідності дотримання партійних штампів та кліше, а доступ до документів колишніх архівів допомогли розгорнути активну роботу науковців над тими проблемними питаннями, на які в радянський час накладено політико-ідеологічне табу.

Проблема політичної історії Галичини останнім часом привертають увагу значної кількості науковців з різних галузей знань. Вона стає об'єктом історичних, джерелознавчих та бібліографічних досліджень.

Мета статті полягає у комплексному аналізі історіографічного доробку сучасних українських дослідників у вивченні суспільно-християнського руху в Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Слід зауважити, що певні аспекти історіографії цієї проблеми відображено у наукових публікаціях [7; 11]. Проте ріст зацікавленості діяльністю політичних партій Галичини на зламі ХІХ та ХХ століть зумовлюють до аналізу нових праць, що стосуються суспільно-християнського руху зазначеного періоду.

Суспільно-християнський рух у Галичині репрезентували партії правоцентристського скерування – Католицький русько-народний союз, «Руська громада», Християнсько-суспільний союз.

Серед сучасних українських науковців, які у своїх дослідженнях прямо чи опосередковано торкнулися питань виникнення та функціонування суспільно-християнського руху в Галичині кінця ХІХ – початку ХХ ст., варто відзначити Т. Антошевського, О. Аркуші, А. Кліша, М. Мудрого, Р. Лехнюка та ін.

Однією із перших спроб проаналізувати діяльність цієї течії зробив у своїх працях львівський дослідник Тарас Антошевський [1]. Зокрема, він зазначив, що християнсько-суспільний рух гармонійно влився в палітру українських політичних партій і громадських організацій кінця ХІХ – початку ХХ ст. в Галичині. Він мав свої недоліки і свої позитивні сторони. Переважно він не мав великого впливу на галицьке політичне життя, але представляв свою певну течію політичних і суспільних поглядів.

У монографії І. Райківського [23] досліджується утвердження ідеї національної єдності (соборності) України у контексті формування модерної української національної самосвідомості в Галичині ХІХ ст., утвердження українофільства серед місцевих русинів крізь призму суперництва національно-політичних орієнтацій.

Особлива увага приділена “новій ері” як чиннику модернізації ідеї української національної єдності в кінці XIX – на початку XX ст.

Львівський дослідник Н. Кісь проаналізував проблему формування та еволюції політичної доктрини українських християнських суспільників у Галичині на початку XX ст., зокрема в контексті дискусій у середовищі греко-католицького духовенства між орієнталістами й окциденталістами щодо проблеми цивілізаційного вибору [9].

У іншій своїй публікації Н. Кісь проаналізував український суспільно-політичний рух в контексті взаємодії політичних середовищ та Греко-католицької церкви. Автор дослідив ставлення християнських суспільників до соціалістичних та радикальних ідей [10].

Р. Лехнюк, проаналізувавши взаємини християнських суспільників з вищими ієрархами ГКЦ і сприйняття останніми ідей світських консерваторів, зазначив на різних підходах до вирішення дилем, що на початку XX ст. виникли перед церковними і світськими консервативними середовищами, а також різну їх ефективність. Клерикалізм групи О. Барвінського, на його думку, став однією з причин падіння популярності цієї політичної сили, а жорсткий опір заходам єпископа Г. Хомишина засвідчив неможливість клерикальної політики Церкви в умовах масової політики, що стрімко секуляризувалася [17].

Недостатньо уваги українськими вченими приділено парламентській діяльності християнських суспільників у Віденському парламенті. А. Кліш та Р. Лехнюк проаналізували їх співпрацю з словенськими, хорватським та чеськими депутатами у межах роботи фракції «Слов'янський християнсько-народний союз». Автори зробили висновок, що з одного боку, консолідація з слов'янським депутатами дала змогу українцям увійти до правлячої коаліції та вирішувати нагальні проблеми Галичини, а з іншого – непорозуміння з урядом та деякими іншими представниками коаліції, насамперед з поляками, робило їх роботу малоефективною, що й призвело врешті-решт до розпуску парламенту [15].

Низка праць присвячені визначним діячам суспільно-християнського руху, котрі внесли вагомий внесок у становлення різних сфер українського національного відродження.

Т. Антошевський у статті «Олександр Барвінський і український християнсько-суспільний рух наприкінці XIX – початку XX століть» зазначає, що КРНС-ХСС у міру своїх можливостей вели політично-просвітницьку пропаганду в народі. Автор робить висновок, що О. Барвінський відігравав визначальну роль у християнсько-суспільному русі, який був фактичним лідером КРНС, Руської громади і ХСС [2, с. 58].

Ігор Чорновол, зазначивши важливу роль О. Барвінського у суспільно-політичних процесах у Галичині, доводить, що однією з найбільших його заслуг було створення першого українського консервативного угруповання, яке виконувало місію посередника між численнішими та радикальнішими українськими об'єднаннями з одного боку, та урядовими структурами з іншого. Ця їх роль, на думку автора, принесла українцям певні здобутки [28, с. 35].

О. Аркуша, аналізуючи життя та діяльність О. Барвінського, показала його роль у суспільно-християнському русі. Зокрема, дослідниця окреслює його роль у створенні Християнсько-суспільного союзу (ХСС) у червні 1911 р. Вона зазначає, що ідеологію організації оперто на тезі про те, що вихід із “морального занепаду” народу під впливом партійних агітаторів потрібно шукати на шляху поєднання базових християнських і національних цінностей, а завданням політичної сили є дбати про розвиток усіх сфер життя народу на ґрунті австрійської державності. Більшість членів-засновників належали до української львівської інтелігенції. Структура ХСС, як зазначила О. Аркуша, ще не була партійною: на місцях діяли не первинні осередки, а

інститут довірених осіб. Соціальна база ХСС здебільшого зводилася до парафіяльних греко-католицьких священників старшого покоління [3, с. 62–63].

У статті А. Кліша показано роль О. Барвінського у суспільно-політичних процесах у Східній Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст., у контексті діяльності партій та організацій суспільно-християнського скерування – Католицького русько-народного союзу, «Руської громади», Християнсько-суспільного союзу, ідеологом та засновником яких він був. Досліджено його роль у вирішенні нагальних політичних, культурно-освітніх, соціально-економічних проблем українського населення краю [14].

У іншій публікації автор зазначив, що А. Вахнянин, будучи депутатом Віденського парламенту та Галицького сейму, намагався реалізувати низку проєктів для покращення становища галицьких українців. На жаль, переважна більшість з них не була реалізована через низку причин. Насамперед, це зумовлювалося різкою критикою з боку політичних опонентів – москвофілів, народовців та радикалів. Окрім того, українське представництво у законодавчих органах було незначним та слабким, щоб вирішувати важливі питання суспільно-політичного, економічного та культурно-освітнього життя українців. Попри те, зроблено А. Вахнянином та його однодумцями доволі багато. За час його депутатської каденції відкриті українські школи при семінаріях у Станиславові, Тернополі, Львові, українські класи в Коломиї та Перемишлі, кафедру історії Східної Європи у Львівському університеті, видано розпорядження про навчання поляків української мови в гімназіях [13].

Н. Білик на основі значної кількості епістолярних джерел проаналізувала діяльність Богдана Лепкого у ХСС. Вартість цієї публікації полягає у тому, що автор дослідила взаємини письменника з очільниками цієї політичної сили, зокрема з О. Барвінським та К. Студинським [5].

На думку О. Єгрешія, співпраця Г. Хомишина з християнськими суспільниками зумовлювалася трьома основними причинами: у статуті партія постановила боротися з ворожими католицькій Церкві впливами; християнські суспільники прагнули зменшити вплив москвофілів у Галичині; станіславівський владика підтримував галицьких клерикалів у розв'язанні національного питання – пропагувати ідею взаємовигідного співробітництва українців та поляків, домагатися рівноправ'я обох народів у Галичині. Вважаємо, що програма вищезгаданої партії відповідала „консервативному духу" єпископа Г.Хомишина [8, с. 30].

Низка публікацій, присвячена вивченню та введенню до наукового обігу джерел з історії суспільно-християнського руху.

У монографії Л. Шологон [29] проаналізовано джерела з історії національно-культурного руху українців Галичини середини XIX – початку XX ст., в тому числі й суспільно-християнського. Авторка в загальному проаналізувала опубліковані мемуари О. Барвінського, програми КРНС та ХСС. Попри опрацювання значного масиву джерелознавчого матеріалу, поза увагою дослідниці залишилася рукописна спадщина О. Барвінського, А. Вахнянина, зокрема епістолярій, спогади, записні книжки тощо. Окрім того, вона проаналізувала програмні документи українських політичних партій Галичини кінця XIX – початку XX ст., зокрема КРНС та ХСС, що дозволяють з'ясувати погляди їх очільників на шляхи розв'язання найважливіших проблем національно-культурного розвитку українців краю. Автор зазначила, що незважаючи на те, що українські політики з недовірою ставилися до ХСС, звинувачували християнських суспільників не лише в підтримці вузькостанових інтересів, але й в антидержавній політиці, очільники партії, відмовляючись брати участь у передвиборних кампаніях та закликали голосувати галичан виключно за українських кандидатів [30, с. 172].

Натомість у статті А. Кліша [12] проаналізовано неопубліковані спогади О. Барвінського щодо заснування Католицького русько-народного союзу у 1896 р., досліджено ідейні засади та основні напрямки діяльності партії на тлі суспільно-політичної ситуації в Галичині кінця XIX ст. Автор зазначає, дослідження мемуарів О. Барвінського дає чимало інформації до історії українського суспільно-християнського руху в Галичині на межі XIX–XX ст. Насамперед, там ми знаходимо цікаву інформацію щодо ідейних основ КРНС, його організаційне оформлення. Окремо варто зазначити, що у мемуарах значне місце посідає інформація щодо ідеологічних дискусій у галицькому політикумі щодо заснування цієї політичної сили.

Олена Аркуша у своїй розвідці [4] на основі архівних матеріалів дослідила передумови заснування, ідеологію політичного товариства суспільно-християнського спрямування «Руська громада», що діяло в Галичині на початку XX ст. Авторка проаналізувала статут і програмні документи товариства, функціонування його керівних органів, спроби створення місцевих осередків, організацію виборчих кампаній, відносини з вищою ієрархією греко-католицької церкви.

М. Мудрий у своїй розвідці [21] охарактеризував рукописні матеріали з історії Християнсько-суспільного союзу напередодні Першої світової війни, а також на їх основі показав внутрішню організацію, стан і діяльність даного товариства.

У іншій джерелознавчій публікації М. Мудрий зазначив, що всередині суспільно-християнського табору точилися дискусії щодо українсько-польського порозуміння. Яскравим прикладом цього свідчить конфлікт О. Барвінського з його багаторічним прихильником, заступником у «Руській громаді» Т. Реваковичем. Останній вважав за необхідне досягнення широкої коаліції українських національних сил та відмови від «угодової» політики [22].

Однією з провідних тенденцій сучасної історіографії є вивчення історії та джерелознавчий аналіз окремого періодичного видання. Новий етап розбудови незалежної української держави зумовив пріоритетність вивчення власне українських газет Галичини, серед яких особливе місце займає друкований орган християнських суспільників – часопис «Руслан».

С. Романюк [25–26] на основі рукописної спадщини О. Барвінського проаналізувала створення та функціонування часопису «Руслан». Авторка справедливо зазначає, що «Уважне вивчення листування осіб, причетних до творення часопису, редакційної документації, звітів, неопублікованих статей з редакторськими примітками та інших автобіографічних матеріалів дозволить науковцям висвітлити багатогранну співпрацю О. Барвінського з «Русланом», а також роль і місце цієї щоденної газети в системі української журналістики» [25, с. 56].

У статті Л. Сніцарчук проаналізовано особливості формування змістових структур пресового органу християнських суспільників – часопису „Руслан”, наведено витяги з редакційного епістолярію щодо корпусу журналістських текстів і функціонування газети загалом. Автор небезпідставно робить висновок, що для сьогоднішнього читача – дослідника багатогранності української минувшини – газета містить значну кількість історичної інформації і слугує важливим джерелом для вивчення громадсько-політичного, економічного, культурного життя українства Галичини на зламі XIX–XX ст. в умовах Австро-Угорської імперії [27, с. 249].

У статті Р. Лехнюка «Газета «Руслан» як джерело до вивчення середовища Католицького русько-народного союзу (1896–1901 рр.)» [18] висвітлено обставини заснування у Львові газети «Руслан», з'ясовано фінансове становище часопису та персональний склад редакції, проаналізовано редакційну політику та публікації в газеті як джерело до історії Католицького русько-народного союзу та новочасної української консервативної ідеї у Галичині загалом. На шпальтах газети знайшли відображення

питання про суспільну роль Церкви, значення нових ідеологій – як універсальних (соціалізму, лібералізму), так і суто галицьких феноменів (передусім русофільства), чимало йшлося про українсько-польські відносини, концепцію «органічної праці» з наголосом на становищі українського селянства й духовенства.

У іншій своїй публікації Р. Лехнюк на основі матеріалів часопису «Руслан» дослідив діяльність митрополита А. Шептицького. Зокрема, він проаналізував теми та змістові лінії, у зв'язку з якими постать митрополита з'являлася на шпальтах газети, розглянув полеміку видавців «Руслана» з іншими галицькими часописами щодо діяльності владики та причини, що спонукали редакцію ставати на його захист. Автор зазначив, що часопис «Руслан», як джерело до вивчення постаті А. Шептицького хоч і не розкриває всіх питань, проте дає змогу поглянути на нього під кутом зору, відмінним від поглядів провідних українських і польських суспільно-політичних середовищ, а матеріали газети не лише доповнюють інформацію щодо діяльності митрополита, а й розширюють уявлення про українські консервативні середовища в Галичині на початку ХХ ст. [19, с. 67].

Р. Романюк дослідила особливості співпраці О. Маковея з редакцією часопису «Руслан», визначила тематичне спрямування його публікацій у цьому виданні, проаналізувала проблематику виступів публіциста, щодо національних питань українців [24]. Автор зазначила, що значна кількість публікацій О. Маковея на шпальтах часопису «Руслан» свідчать про широку палітру його тематичних зацікавлень, але найбільшими із них були політична, соціальна, літературознавча, художньо-публіцистична тематичні групи.

А. Кліш, проаналізувавши публікації у часописі «Руслан» [16], зробив висновок, що ХСС, будучи малочисельною організацією, не відігравав значної ролі в політичному житті Галичини. Він виступав за проведення змін у політичному, суспільному, культурному та економічному житті шляхом реформ та закликав українські політичні об'єднання підтримувати Австро-Угорську монархію як гаранта всебічного національного розвитку українців. Також ХСС виступав за українсько-польське порозуміння, як рівноправних народів. Такі помірковані погляди, а також постать його очільника, О. Барвінського, зробили партію малопопулярною серед широкого загалу [16, с. 202].

Н. Васьків зазначив, що для розв'язання єврейського питання християнські суспільники обрали своїм пріоритетом позбавлення економічної залежності українців від євреїв. Задля цього необхідно було запозичити способи підтримки та взаємодопомоги, які були незмінним атрибутом єврейського суспільства. За таких умов реально було уникнути економічної залежності, незважаючи на те, що євреї змогли накопичити значні матеріальні ресурси. Поряд із цим, на думку автора, християнські суспільники вказували на доцільність бойкоту на відвідини єврейських закладів по селах, а також відмови від участі та підтримки лихварської діяльності євреїв. Це, у свою чергу, повинно було сприяти зменшенню кількості євреїв у Галичині. Поряд із економічною складовою християнські суспільники вказували на необхідності активнішої інтеграції українців в освітній процес, оскільки в перспективі це мало позбавити євреїв можливості за рахунок низького рівня освіченості маніпулювати українцями в Галичині. Християнські суспільники були переконані, що вирішення єврейського питання в Галичині могло розв'язати проблему відсутності політичної злагоди серед українців. Мало того, воно могло стати об'єднавчим чинником українського населення навколо спільної ідеї, виразником якої повинна була стати впливова політична сила, яка буде відстоювати національні інтереси українського народу [6].

Таким чином, аналізуючи сучасну історіографію проблем зародження та функціонування суспільно-християнського руху, спостерігаємо значне зацікавлення ним українських дослідників. Вони досліджують різноманітні аспекти діяльності християнських суспільників, їх визначних представників та місця на політичній арені Галичини означеного періоду. Натомість на сьогодні на достатньо висвітлені діяльність українського суспільно-християнського руху в контексті аналогічних європейських партій та взаємин з іншими політичними силами Галичини.

Список використаних джерел

1. Антошевський Т. До історії християнсько-суспільного руху в Галичині (80-ті рр. XIX ст. – 1914 р.) / Т. Антошевський. – Львів, 1997. – 36 с. ; Antoshevskiy T. Do istorii khrystyiansko-suspilnoho rukhu v Halychyni (80-ti rr. XIX st. – 1914 r.) / T. Antoshevskiy. – Lviv, 1997. – 36 s.

2. Антошевський Т. Олександр Барвінський і український християнсько-суспільний рух наприкінці XIX – початку XX століть / Т. Антошевський // Олександр Барвінський (1847–1927) : матер. конф., присвяченої 150 річниці від дня народження Олександра Барвінського, м. Львів, 14 травня 1997 р. – Львів, 2001. – С. 45–58 ; Antoshevskiy T. Oleksandr Barvinskyi i ukrainskyi khrystyiansko-suspilnyi rukh naprykintsi XIX – pochatku XX stolit / T. Antoshevskiy // Oleksandr Barvinskyi (1847–1927) : mater. konf., prysviachenoi 150 richnytsi vid dnia narodzhennia Oleksandra Barvinskoho, m. Lviv, 14 travnia 1997 r. – Lviv, 2001. – S. 45–58.

3. Аркуша О. Олександр Барвінський. До 150-річчя від дня народження / О. Аркуша. – Львів : Інститут українознавства НАН України, 1997. – 34 с. ; Arkusha O. Oleksandr Barvinskyi. Do 150-richchia vid dnia narodzhennia / O. Arkusha. – Lviv : Instytut ukrainoznavstva NAN Ukrainy, 1997. – 34 s.

4. Аркуша О. Український християнсько-суспільний рух у Галичині на початку XX століття: політичне товариство "Руська громада" / О. Аркуша // Шляхами історії : наук. зб. іст. фак. ЛНУ ім. Івана Франка. На пошану професора Костянтина Кондратюка. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – С. 63–99 ; Arkusha O. Ukrainskyi khrystyiansko-suspilnyi rukh u Halychyni na pochatku XX stolittia: politychne tovarystvo "Ruska hromada" / O. Arkusha // Shliakhamy istorii : nauk. zb. ist. fak. LNU im. Ivana Franka. Na poshanu profesora Kostiantyna Kondratiuka. – Lviv: LNU im. I. Franka, 2004. – S. 63–99.

5. Білик-Лиса Н. Богдан Лепкий і "Християнсько-суспільний союз" / Н. Білик-Лиса // Високе небо Богдана Лепкого : спроба антології у публіцистиці, поезії, музиці. – Бережани; Тернопіль : Джура, 2001. – С. 97–106 ; Bilyk-Lysa N. Bohdan Lepkyi i "Khrystyiansko-suspilnyi soiuz" / N. Bilyk-Lysa // Vysoke nebo Bohdana Lepkoho : sprobantolohii u publitsystytsi, poezii, muzytsi. – Berezhany; Ternopil : Dzhura, 2001. – S. 97–106

6. Васьків Н. А. Українсько-єврейські відносини у політиці християнських суспільників наприкінці XIX – початку XX ст. (за матеріалами часопису "Руслан") / Н. А. Васьків // Гілея : науковий вісник. - 2014. – Вип. 91. – С. 40–47 ; Vaskiv N. A. Ukrainsko-yevreiskii vidnosyny u politytsi khrystyianskykh suspilnykiv naprykintsi XIX – pochatku XX st. (za materialamy chasopysu "Ruslan") / N. A. Vaskiv // Hileia : naukovyi visnyk. - 2014. – Vyp. 91. – S. 40–47.

7. Винник Н. М. Католицький русько-народний союз в українській історіографії / Н. М. Винник // Інтелігенція і влада. Серія: історія. – 2008. – Вип. 11. – С. 258–267 ; Vynnyk N. M. Katolytskyi rusko-narodnyi soiuz v ukrainskii istoriografii / N. M. Vynnyk // Intelihentsiia i vlada. Serii: istoriia. – 2008. – Vyp. 11. – S. 258–267.

8. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча / О. Єгрешій. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 168 с. ; Yehreshii O. Yepyskop Hryhorii Khomyshyn: portret relihiino-tserkovnoho i

hromadsko-politychnoho diiacha / O. Yehreshii. – Ivano-Frankivsk : Nova Zoria, 2006. – 168 s. ;

9. Кісь Н. Західництво в Галичині початку ХХ століття: клерикальна група – політична доктрина – цивілізаційний вибір / Н. Кісь // З історії західноукраїнських земель / гол. редколегії М. Литвин. – Львів, 2013. – Вип. 9. – С. 25–38 ; Kis N. Zakhidnytstvo v Halychyni pochatku XX stolittia: klerykalna hrupa – politychna doktryna – tsyvilizatsiynyi vybir / N. Kis // Z istorii zakhidnoukrainskykh zemel / hol. redkolehii M. Lytvyn. – Lviv, 2013. – Vyr. 9. – S. 25–38.

10. Кісь Н. Поширення на початку ХХ ст. антиклерикальних ідей в Галичині та Греко-католицька церква / Н. Кісь // Історія релігій в Україні / упоряд. : О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. – Львів, 2012. – С. 548–558 ; Kis N. Poshyrennia na pochatku XX st. antyklerykalnykh idei v Halychyni ta Hreko-katolytska tserkva / N. Kis // Istoriiia religii v Ukraini / uporiad. : O. Kyrychuk, M. Omelchuk, I. Orlevych. – Lviv, 2012. – S. 548–558.

11. Кліш А. Дослідження українського суспільно-християнського руху кінця ХІХ – початку ХХ ст. в сучасній вітчизняній історіографії / А. Кліш // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. - 2011. – Вип. 6–7 : 20-й річниці Незалежності України присвячується. - С. 390–394 ; Klish A. Doslidzhennia ukrainskoho suspilno-khrystyianskoho rukhu kintsia XIX – pochatku XX st. v suchasni vitchyzniani istoriohrafii / A. Klish // Ukraina–Ievropa–Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats : Seriiia: Istoriiia, mizhnarodni vidnosyny. - 2011. – Vyr. 6–7 : 20-y richnytsi Nezalezhnosti Ukrainy prysviachuietsia. - С. 390–394.

12. Кліш А. Заснування Католицького русько-народного союзу в «Споминах з мого життя» Олександра Барвінського / А. Кліш // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Історія. – 2016. – Вип. 2(3). – С. 56–59 ; Klish A. Zasnuvannia Katolytskoho rusko-narodnoho soiuzu v «Spomynakh z moho zhyttia» Oleksandra Barvinskoho / A. Klish // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Seriiia : Istoriiia. - 2016. – Vyr. 2(3). – S. 56–59.

13. Кліш А. Парламентська діяльність Анатолія Вахнянина (кін. ХІХ – початок ХХ ст.) / А. Кліш // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. - 2015. – Вип. 1(2). – С. 142–145 ; Klish A. Parlamentska diialnist Anatolia Vakhnianyna (kin. XIX– pochatok XX st.) / A. Klish // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Seriiia: Istoriiia. - 2015. – Vyr. 1(2). – S. 142–145.

14. Кліш А. Реалізація О. Барвінським ідей українського суспільно-християнського руху наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. / А. Кліш // Українознавчий альманах. – 2015. – Вип. 18. - С. 160–164 ; Klish A. Realizatsiia O. Barvinskym idei ukrainskoho suspilno-khrystyianskoho rukhu naprykintsia XIX – na pochatku XX st. / A. Klish // Ukrainoznavchyi almanakh. – 2015. – Vyr. 18. - S. 160–164

15. Кліш А. Співпраця слов'янських депутатів християнсько-суспільного напрямку у Державній раді наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. (за українськими джерелами) / А. Кліш, Р. Лехнюк // Проблеми слов'янознавства. – 2016. – Вип. 65. - С. 167–177 ; Klish A. Realizatsiia O. Barvinskym idei ukrainskoho suspilno-khrystyianskoho rukhu naprykintsia XIX – na pochatku XX st. / A. Klish // Ukrainoznavchyi almanakh.– 2015. – Vyr. 18. - S. 160–164.

16. Кліш А. Часопис «Руслан» як джерело до вивчення Християнсько-суспільного союзу (1911–1914 рр.) / А. Кліш // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. - 2015. – Вип. 16, (Ч. 2). – С. 196–202 ; Klish A. Chasopys «Ruslan» yak dzherelo do vyvchennia Khrystyiansko-

suspilnoho soiuзу (1911–1914 rr.) / A. Klish // Ukraina–Ievropa–Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Serii: Istorii, mizhnarodni vidnosyny. - 2015. – Vyp. 16, (Ch. 2). – S. 196–202.

17. Лехнюк Р. «Лише під проводом нашого ВПр. Епископату може нарід наш дивинути ся з занепаду»: взаємини представників українського християнсько-суспільного руху з вищими ієрархами Греко-католицької церкви в Галичині на початку ХХ століття / Р. Лехнюк // Історія релігій в Україні. – Львів : Логос, 2016. – Кн. 1. – С. 483–496 ; Lekhniuk R. «Lyshe pid provodom nashoho VPr. Epyskopatu mozhe narid nash dvyhnuty sia z zanepadu»: vzaiemyny predstavnykiv ukrainskoho khrystyiansko-suspilnoho rukhu z vyshchymy iierarkhamy Hreko-katolytskoi tserkvy v Halychyni na pochatku ХХ stolittia / R. Lekhniuk // Istoriiia relihii v Ukraini. – Lviv : Lohos, 2016. – Кн. 1. – С. 483–496.

18. Лехнюк Р. Газета «Руслан» як джерело до вивчення середовища Католицького русько-народного союзу (1896–1901 pp.) / Р. Лехнюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Історія. - 2015. – Вип. 1(1). – С. 150–160 ; Lekhniuk R. Hazeta «Ruslan» yak dzherelo do vuvchennia seredovyshcha Katolytskoho rusko-narodnoho soiuзу (1896–1901 rr.) / R. Lekhniuk // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Serii : Istoriiia. - 2015. – Vyp. 1(1). – S. 150–160.

19. Лехнюк Р. Постаць митрополита Андрея Шептицького у висвітленні газети «Руслан» / Р. Лехнюк // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2015. – № 8. – С. 62–70 ; Lekhniuk R. Postat mytropolity Andreia Sheptytskoho u vysvitlenni hazety “Ruslan” / R. Lekhniuk // Sotsiohumanitarni problemy liudyny. – 2015. – № 8. – С. 62–70.

20. Лехнюк Р. Українські консервативні середовища в ідейному просторі Львова початку ХХ століття / Р. Лехнюк // Львів: місто – суспільство – культура : зб. наук. пр. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – Том 10 : Львів / Lwow / Lemberg як міські простори: уявлення, досвіди, практики. – Частина 1. – С. 310–348 ; Lekhniuk R. Ukrainski konservatyvni seredovyshcha v ideinomu prostori Lvova pochatku ХХ stolittia / R. Lekhniuk // Lviv: misto – suspilstvo – kultura : zb. nauk. pr. – Lviv : Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 2016. – Том 10 : Lviv / Lwow / Lemberg як міські простори: uivlennia, dosvidy, praktyku. – Chastyna 1. – S. 310–348.

21. Мудрий М. Рукописні джерела до історії Християнсько-суспільного союзу в Галичині / М. Мудрий // До джерел : зб. наук. праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Київ; Львів, 2004. – Т. 1. - С. 421–440 ; Mudryi M. Rukopysni dzherela do istorii Khrystyiansko-suspilnoho soiuзу v Halychyni / M. Mudryi // Do dzherel : zb. nauk. prats na poshanu Oleha Kupchynskoho z nahody yoho 70-richchia. – Kyiv; Lviv, 2004. – Т. 1. - S. 421–440.

22. Мудрий М. «Згадки з життя свого і своєї родини»: Спогади Тита Реваковича як джерело до історії Галичини ХІХ століття / М. Мудрий // Записки Наукового товариства імені Шевченка. - 2006. - Т. ССLII : Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – С. 708–762 ; Mudryi M. «Zghadky z zhyttia svoho i svoiei rodyny»: Spohady Tyta Revakovycha yak dzherelo do istorii Halychyny ХІХ stolittia / M. Mudryi // Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka. - 2006. - Т. ССLII : Pratsi Komisii spetsialnykh (dopomizhnykh) istorychnykh dystsyplin. – S. 708–762.

23. Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття : моногр. / І. Я. Райківський. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – 932 с. ; Raikivskiy I. Ya. Ideia ukrainskoi natsionalnoi yednosti v hromadskomu zhytti Halychyny ХІХ stolittia : monohr. / I. Ya. Raikivskiy. – Ivano-Frankivsk : Vydavnytstvo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasyliya Stefanyka, 2012. – 932 s.

24. Романюк Р. Осип Маковей і газета «Руслан»: тематико-проблемні особливості публіцистики / Р. Романюк // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – 2010. – Вип. 2. – С. 550–560 ; Romaniuk R. Osyp Makovei i hazeta «Ruslan»: tematyko-problemni osoblyvosti publitsystyky / R. Romaniuk // Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky. – 2010. – Vyp. 2. – S. 550–560.

25. Романюк С. До історії створення часопису “Руслан” (1897–1914 рр.) (за рукописною спадщиною О. Барвінського) / С. Романюк // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – 2004. – Вип. 12. – С. 50–57 ; Romaniuk S. Do istorii stvorennia chasopysu “Ruslan” (1897–1914 rr.) (za rukopysnoiu spadshchynoiu O. Barvinskoho) / S. Romaniuk // Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky. – 2004. – Vyp. 12. – S. 50–57.

26. Романюк С. Олександр Барвінський – публіцист, редактор, видавець / С. Романюк. – Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2009. – 376 с. ; Romaniuk S. Oleksandr Barvynskiy – publitsyst, redaktor, vydavets / S. Romaniuk. – Lviv : LNNBU im. V. Stefanyka, 2009. – 376 s..

27. Сніцарчук Л. Газета “Руслан” (Львів, 1897–1914 рр.): змістово-тематична модель видання / Л. Сніцарчук // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2008. – Вип. 31. – С. 241–250 ; Snitsarchuk L. Hazeta “Ruslan” (Lviv, 1897–1914 rr.): zmistovo-tematychna model vydannia / L. Snitsarchuk // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia zhurnalistyka. – 2008. – Vyp. 31. – S. 241–250.

28. Чорновол І. Олександр Барвінський у контексті своєї і нинішньої епохи / І. Чорновол // Олександр Барвінський (1847–1927) : матер. конф., присвяченої 150 річниці від дня народження Олександра Барвінського, м. Львів, 14 травня 1997 р. – Львів, 2001. – С. 32–45 ; Chornovol I. Oleksandr Barvynskiy u konteksti svoiei i nynishnoi epokhy / I. Chornovol // Oleksandr Barvynskiy (1847–1927) : mater. konf., prysviachenoї 150 richnytsi vid dnia narodzhennia Oleksandra Barvinskoho, m. Lviv, 14 travnia 1997 r. – Lviv, 2001. – S. 32–45.

29. Шологон Л. І. Джерела з історії національно-культурного руху українців Галичини (1848–1914 рр.) : моногр. / Л. Шологон. – Івано-Франківськ : Симфонія-форте, 2015. – 460 с. ; Sholohon L. I. Dzherela z istorii natsionalno-kulturnoho rukhu ukraintsiv Halychyny (1848–1914 rr.) : monohr. / L. Sholohon. – Ivano-Frankivsk : Symfoniia-forте, 2015. – 460 s.

30. Шологон Л. Програми політичних партій як джерело з історії українського національно-культурного руху Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / Л. Шологон // Вісник Прикарпатського університету : Історія. – 2011. – Вип. 20. – С. 167–174 ; Sholohon L. Prohramy politychnykh partii yak dzherelo z istorii ukrainskoho natsionalno-kulturnoho rukhu Halychyny (kinets XIX – pochatok XX st.) / L. Sholohon // Visnyk Prykarpatskoho universytetu : Istoriia. – 2011. – Vyp. 20. – S. 167–174.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2017 р.

A. Klish

SOCIAL-CHRISTIAN MOVEMENT IN HALYCHYNA OF IN THE LATE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURIES IN THE MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY: TENDENCIES AND DIRECTIONS OF THE RESEARCH

The analysis of the main author's approaches created within the framework of the latest Ukrainian historiography in the problem studying formation and functioning of the social-christian movement in Halychyna.

In the paper the current state of study by contemporary Ukrainian historians of the problem of the emergence and activity of the social-christian movement in Halychyna in the late nineteenth and early twentieth centuries is analyzed.

The proposed article is based on such fundamental principles of historical research as scientific objectivity and historicism. The analyzed works were systematized by the lines of the research.

The main aim of the article is to analyze the main historiographical approaches to the studying of a given problem, the degree of its scientific development, as well as the prospects for further investigation of the repressive of the activities of the social and Christian movement in the late nineteenth and early twentieth centuries.

It is established that the researchers have paid the greatest attention to the elucidation of the sources of studying the social-Christian movement, its prominent representatives.

This article, which is based on the scientific achievements of domestic historians on this problem, shows that the social-christian movement in Halychyna in the late nineteenth and early twentieth centuries was represented by a number of bright personalities, such as O. Barvinskyy, K. Studinskyy, O. Makovey, A. Vakhnyanin. For his small number he played a significant role in the Ukrainian social and political life.

The scientific novelty consists in the creation of a integral picture of the historiography of the activities of the social-christian movement in the late nineteenth and early twentieth centuries.

Key words: *social-christian movement, modern historiography, Halychyna.*

УДК 94(477) : 35207 «1870/1914»

В.М. Коробка

ДУМИ Й УПРАВИ НА ЧОЛІ ДОПОМОГИ НУЖДЕНИМ У МІСТАХ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті розглядається спільна діяльність міського самоврядування, установ суспільного піклування та добродійців у Катеринославській губернії в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Надання допомоги нужденним у відповідності до законодавства виявлялося в утриманні богаділень, нічліжних притулків, допомозі добродійним установам, утриманні закладів допомоги бідним та індивідуальній матеріальній допомозі загрузлим у злиднях городянам. У всіх цих справах муніципальні органи користувалися вельми суттєвим джерелом фінансування у вигляді благодійних пожертвувань.

Ключові слова: *допомога нужденним, благодійність, Катеринославська губернія, міські думи та управи, Городове положення 1870 р.*

У підросійській Україні останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. суспільне піклування було складовою частиною громадського життя. Допомогу людям, що зазнають матеріальної нужди, надавали конфесійні організації, органи місцевого самоврядування, громадські організації та приватні особи. Благодійництво мало різні мотиви. Це могли бути релігійні ідеали та турбота про душу свою безсмертну, співчуття та усвідомлення солідарності між членами суспільства, почуття обов'язку перед народом, а в деяких випадках – честолюбство і самореклама. У будь-якому разі, допомога незаможним, хворим, калікам, престарілим була практичною формою гуманізму як вищої форми людської поведінки. І в регіональному, і в часовому та інституціональному розрізі проблема суспільного піклування в містах Катеринославської губернії в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. не отримала